

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Абайдың «Отыз бірінші қара сөзі»

ЖАРИЯЛАНДЫ
31.01.2018СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/28276/

АННОТАЦИЯ / АҢДАТПА

Абдрахманова Гүлжахан Маратовна

Қазақ әдебиеті

6 – сынып

Пән мұғалімі : Абдрахманова Гүлжахан Маратовна

Сабақтың тақырыбы: Абайдың «Отыз бірінші қара сөзі»

Сабақтың мақсаты:

Білімділік: Абай қара сөздерінің тәрбиелік мәнін түсіну, адамгершілік тәрбие берудегі ақынның философиялық шолуларының маңызын түсінуге үйрету, отыз бірінші қара сөзінің мазмұнын меңгерту.

Тәрбиелік: Оқушы дүниетанымын қалыптастыру, адамгершілік қасиеттерді оқушы бойына сіңіру, ойшыл көтерген проблемалар тағылымынан үлгі алып, оқушының азаматтық бейнесін қалыптастыру.

Дамытушылық: Оқушыларды өзінше ой қорытуға, ой түюге баулу, шығармашылық жұмысқа жұмылдыру арқылы таным — түсініктерін дамыту.

Сабақтың типі: Жаңа білімді меңгерту сабағы

Сабақтың түрі: Дәстүрлі сабақ

Сабақтың әдіс — тәсілдері: Сұрақ — жауап, электронды оқулықпен жұмыс, мәтінмен жұмыс, ауызша тіл дамыту, шығармашылық жұмыс, талдау, бейнесюжет.

Сабақтың көрнекілігі: электронды оқулық, сызба, суретті парақша, т. б.

Сабақтың барысы:**I. Ұйымдастыру кезеңі**

- Оқушылармен сәлемдесу
- Сынып оқушыларының сабаққа дайындығын, қатысу деңгейін тексеру.
- Сабақ барысы туралы түсінік беру,

II. Үй тапсырмасын тексеру, бекіту.

— Балалар, біз сендермен өткен сабағымызда қазақтың бас ақыны атанған ұлы ақынымыз Абай Құнанбайұлының өмірі мен шығармашылығына шолу жасап, «Шоқпардай кекілі бар қамыс құлақ», «Құлақтан кіріп бойды алар» өлеңдерінің мазмұнымен танысқан болатынбыз. Бүгінгі сабағымызда ұлы Абай шығармашылығымен таныстығымызды ары қарай жалғастырамыз.

Бүгінгі сабағымызды:

Қара сөзі, қара өлеңі қарымды,

Толғайды Абай мұңым менен зарымды.

Абай сынды дана туған халықтың,

Ұл — қызы да болу керек дарынды, —

деген өлең жолдары арқылы бастағым келіп отыр.

— Ендеше үйге берілген тапсырмаға шолу жасайық, кім дайын?

— Жаңа сабағымызды бастамас бұрын, біз тек қазақ елі ғана емес, бүкіл дүние жүзі таныған Абай атамыз туралы не білеміз, соған мына бейнетаспаға шолу жасап кетейік.

Абайдың қандай өлеңдерімен таныстық?

(«Ғылым таппай мақтанба», «Әсемпаз болма әрнеге», «Қансонарда бүркітші шығады аңға», «Жасымда ғылым бар деп ескермедім», «Жаз», «Күз», «Қараша, желтоқсанмен сол бір екі ай», «Жазғытұры», «Адамның кейбір кездері», «Құлақтан кіріп бойды алар» т. б.

Абайдың қандай күйлерін білесіңдер?

(«Желдірме», «Май түні», «Торы жорға»)

Абайдың әндері «Көзімнің қарасы», «Желсіз түнде жарық ай», «Сегіз аяқ», «Айттым сәлем, Қаламқас», «Бойы бұлғаң», «Татьянаның хаты», «Қор болды жаным»

Әлихан Бөкейханов – қоғам қайраткері, әдебиетші, публицист, экономист, аудармашы.

Абайдың ең алғашқы өлеңдер жинағының басылып шығуына атсалысқан тұлға.

Абайдың өмірі мен шығармашылығы жөнінде алғаш зерттеу мақаласын жазған.

III. Жаңа сабақ

Бүгінгі сабағымызда Абай шығармаларымен таныстығымызды ары қарай жалғастырамыз, соның ішінде Абайдың философиялық ойлары берілген қара сөздерімен танысамыз.

Дәптерге бүгінгі күн ретін, тақырыпты жазамыз.

1. Түсінік беру.

Қазақ әдебиеті тарихында ең алғаш жазба әдебиетінің негізін қалаған Ы. Алтынсарин болса, оны ары қарай жалғастырған Абай болған. Ыбырай Алтынсарин көркем сөз әдебиетінің атасы болса, Абайдың қара сөздері ғақлиялық даналық сөздері болған. Абай өз қара сөздерін 1890 — 1898 жылдар арасында жазған. Қара сөздерін жазуды бастағанда Абай 45 жаста болған. Ақыл — ойытолысып, жасыкемелденген, көрген — білгенін ой елегінен өткізіп,

сараптар жасқа жеткен кезінде қарасөздерін жазуды қолға алған.

Бұғандейін Шығыс ойшылдары Әл — Фараби, Фирдоуси, Бабыр, Батыс философ, ғалымдары Галилей, Коперник, Спенсер, Дарвин, Ньютон, Пифагор еңбектермен танысып, үлкен дайындықтан өтіп келеді.

Өзінің қарасөзді жазуды қолға алғандағы мақсатын Абай бірінші қарасөзінде атап көрсетеді: «Ақыры ойладым: осы ойыма келген нәрселерді қағазға жаза берейін, аққағаз бен қарасияны ермекқылайын, кімде — кімішінен керектісөз тапса, жазыпалсын, я оқысын, керегі жоқдесе, өзсөзімөзімдікі дедім де, ақыры осыған байладым, енді мұнан басқа ешбір жұмысым жоқ».

Абайдың қара сөздерінің саны 46. Бірақ біз 46 — ншы қазақтардың шығу тарихы жайлы жазылған

«Біраз сөз қазақтардың түбі қайдан шыққандығы туралы»

деген қарасөзін өз алдына жеке тарихи шығарма, очерк ретінде қарастырып жүрміз.

Абай қара сөздері — өмір тәжірибесінен туған ой толғамының қорытындысы.

— Абайдың қарасөздері туралы бауырына салып тәрбиелеген немересі, Мағауияның қызы Уәсила былай дейді:

«Әкем балаларын 7 — 8 — гешыққанда оқуға беретін, балалармен қабат, қыздарын да оқытатын, қазақ тілінде кітап жоқ болатын. Сондықтан, балалардың ойы, дүниетануы кемшін болады деп әкем көпайтып жүрді. Әлі есімде,

бір күні біздің оқып отырған үйімізге әкем келді. Молдаға қарап:

«Балаларға мына кітапты әкелдім. Осыны көшіріп, көбейтіп бала басына бір дентаратып бер, бүгіннен бастап осы кітапты қоса оқыт» деді. Біз қуанып кеттік. Әкем үйден шыққан соң, молда әлгі кітапты алды да, бас салып оқыды, кітап қол жазба екен. Біз ол кітапты көшіріп алып оқи бастадық. Өйткені, бұл жаңа кітаптың тілі ұтымды, сөзі түсінікті, ыңғайақылайтып отыратын жақсы кітап болды. Кейін байқасам, сол кітап әкемнің «Ғақлия» атты қарасөзбен жазған кітабы екен».

Қара сөздерінде Абай әңгіме — сұхбат жанрының өзіндік ерекшелігін пайдаланады.

Абай қарасөздері туралы мүмкіндігіне орай батыл, ірі негізді пікірлер айтқан М. Әуезоведі.

«... Абайдың осы қарасөздей тін мұралары көркем прозаның өзіне бөлек, біралуаны болып қалыптанады. Бұлар сюжетті шығармалар емес.

Бұрынғы жазушылар қолданған естегі, мемуар да емес. Стиль мазмұн жағынан алғанда, осы шығармалар Абайдың өзі тапқан, біралуан көркем сөздің түрі. Кейде бұларсын шылдық, ойшылдық және көбінше адамгершілік, мораль мәселелеріне арналған өсиет, толғау тәрізді». (М. Әуезов. 20 — том).

Қара сөздері тақырып жағынан алғанда ақынның өлеңдерімен астасып жатады. Абай адал еңбекету, егін салу, сауда мен айналысу, өнер үйрену, білім — ғылымды игеру, қоғамдағы әртүрлі топтардың қылып жүрген hareketі, мінез — құлқы, адамгершілік, имандылық секілді, бірталай мәселелерді қара сөздерінде кеңінен толғайды, үлкен көрегендікпен көптеген құнды пікірлер түйеді.

2. Өткенгешолу.

Бұғандейінбіз, яғни 5 — сыныпта «Жетінші» қарасөзіментанысқанболатынбыз. Қане, кімесімізгесалыпжібереді? (аудиодантыңдату)

Абайдыңкейбір қара сөздері қазақтың мақал — мәтелдерінталдауға, олардыңмәнінашуғаарналады. «Бесінші», «Жиырмантоғызыншы» сөздеріндеақынқазақтыңмақал — мәтелдерініңшіндегіоң — терісдегендерінің, жақсылыққаемес, жамандыққатәрбиелейтіндерініңастарлысырынсынғаалады.

Бүгінгісабақта «Отызбірінші» қарасөзіментанысатынболамыз. Барлығымызназарымыздысалып, тыңдайық

3. Электронды оқулықтан «отыз бірінші» қара сөзін тыңдату. (3 мин.)

4. Сұрақ — жауап:

— Қане, кім айтады, «Отыз бірінші» қара сөзінде ақын не нәрсені тілге тиек еткен?

— Есте сақтаудың, ұмытпаудың 4 түрлі себебі қандай?

1. — сену керек;

2. — үлгі алу керек;

3.- бірнеше рет қайталап отыру керек;

4. - ой кеселді нәрселерден аулақ болу керек;

Ой кеселдері: уайымсыздық, салғырттық,, ойыншы — күлкішілдік, қайғыға салыну, қызығу (құмарлану)

5. Сөздікпен жұмыс. (дәптерге, тақтаға жазу)

Фибратлану — (араб)- үлгілі, өнегелі. «Жақсылық көрсең ғибрәтлі, Оны ойға жисаңыз».

Уайымсыздық — еш нәрсеге алаңдамаушылық.

Салғырттық — әр нәрсеге жай, салақ қараушылық.

6. Ой - қозғау сәті. (сұрақ - жауап бойынша)

— Бұл қара сөздің идеясы қандай?

— Естіген нәрсені ұмытпаудың, есте сақтаудың жолдарына тоқталған.

— Бұл шығарманың бас кейіпкері бар ма?

— Иә, бар.

— Егер болса, ол кім?

— Абай. Жеке өз аузынан айтылған пікір. Осындайда кейіпкер ойы мен автор ойының бір жерден шығып отыратынын байқау қиын емес.

— Абайдың қара сөзі кімнің ойын білдіреді?

— Абайдың әр қара сөзі жалпы халықтың, қалың жұртшылықтың ойын білдіріп, үлкен ғибратты түйін жасайды.

— Абай бар асыл ойын кімге арнады?

— Абай бар асыл ойын замана жастарына, келер ұрпаққа арнады.

— Оның шығармашылық қызметінің негізгі мұраты — адам тәрбиесі.

8. Асыл сөздің жалғасын тап.

Жұмысы жоқтық

Тамағы тоқтық... (Аздырар адам баласын)

Үш — ақ нәрсе адамның қасиеті... (Ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек)

Тағы сене бастаймын,

Күнде алдағыш қуларға... (Есім шығып қашпаймын, Мен ішпеген у бар ма?!)

Баламды медресеге біл деп бердім... (Қызмет қылсын, шен алсын деп бермедім)

Талап, еңбек, терең ой... (Қанағат, рахым, ойлап қой, Бес асыл іс, көнсеңіз)

Қорытынды:

Абай – ұлы ақын, ғалым, философ, көркем әдебиеттің темірқазығы.

Абай насихаты – ынтымақшыл, арлы, адал, еңбекқор, иманды, талапты, үлкен жүректі кісі болу. Абай «Жиырма тоғызыншы» қара сөзі арқылы кез — келген нәрсені сол қалпында қабылдай бермей, сын көзбен қарауға, өзіңе керекті нәрсені танып, талғап ала білуге шақырады. Абайдың өз сөзімен айтсақ:

Терең ойдың түбінде теңізі бар,

Тесіле көп қараса, көңіл ұғар

Үйге тапсырма : Қара сөзден ұнағанын жатқа айту.

Бағалау.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.